

18.11.2024

NÄIN EDISTÄMME RUOKAKETJUN TOIMIVUUTTA

Ruokaketjun toimivuus ja
arvonmuodostus -hankkeen
sidosryhmätilaisuus

19.11.2024, Botta Events, Helsinki

RUOKAKETJUN TOIMIVUUS JA ARVONMUODOSTUS (2023-2026)

RUOKAKETJU-hanke rakentaa kokonaisvaltaista ymmärrystä ruokaketjun toimivuudesta ja arvonmuodostuksesta.

Hankkeen päärahoittaja on Maatilatalouden kehittämisrahasto Makena. Lisäksi hanketta rahoittavat Elintarviketeollisuusliitto ETL, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ja Päivittäistavarakauppa PTY ry.

- Markkinashokkien vaikutukset ruokamarkkinoiden toimivuuteen sekä kysynnän ja tarjonnan rakenteisiin.
- Hintashokkien välittyminen ja kulutuksen joustot Suomen ruokamarkkinoilla.
- Rahavirrat sekä hinta- ja kustannusrakenteet ruokaketjussa.
- Rakenteiden merkitys ruokaketjun rahavirtojen jakautumisessa.

Toteuttajat:

Tilaisuuden ohjelma

- 8.30 Aamukahvia ja verkostoitumista
- 9.00 Tervetuloa, tilaisuuden tavoite ja ohjelma, *tutkimusjohtaja Sari Forsman-Hugg, PTT*
- 9.05 Kuinka voimakkaasti ja nopeasti hintashokit välittyvät kansainvälisiltä markkinoilta Suomen ruokaketjuun, *erikoistutkija Hanna Karikallio, Luke*
- 9.25 Miten edistää ruokaketjun toimivuutta ja tulonjakoa: millaisissa markkinaolosuhteissa ja millä edellytyksillä ruokaketjun eri toimijat voivat pärjätä. Keskustelun pohjaksi havaintoja maito-, liha- ja viljasektoreilta.
- Yleisiä havaintoja - *tutkimusjohtaja Sari Forsman-Hugg, PTT*
- Maitoketju - *maatalousekonomisti Kyösti Arovuori, Reinu econ*
- Lihaketju - *erikoistutkija Csaba Jansik, Luke*
- Viljaketju - *maatalousekonomisti Mauri Yli-Liipola, PTT*
- 10.00 Kommenttipuheenvuorot
- Vanhempi ekonomisti Lasse Pöyry, Kilpailu- ja kuluttajavirasto*
- Maatalousyrittäjä Juha Savela, Savelan Tila Oy*
- Hankintapäällikkö Minna Oravuo, Raisio Oyj*
- Päivittäistavarakaupan johtaja Sampo Päällysaho, SOK*
- Elintarvikemarkkinavaltuutettu Jarno Sukanen, Elintarvikemarkkinavaltuutetun toimisto*
- 10.45 Keskustelua ja kysymyksiä
- 11.25 Miten hanke jatkuu tästä eteenpäin?
- 11.30 Tilaisuus päättyy

Kuinka voimakkaasti ja nopeasti hintashokit välittyvät kansainvälisiltä markkinoilta Suomen ruokaketjuun?

Hanna Karikallio

Erikoistutkija, Luke

Mitä?

Selvitetty, kuinka nopeasti ja missä määrin EU:n keskimääräiset tuottaja- ja kuluttajahintamuutokset välittyvät Suomen ja valikoitujen EU-maiden ruokamarkkinoille

- Maatalouden tuottajahinnat (maito, sianliha, rehuohra) ja kuluttajahintaindeksit (elintarvikkeet yht., maitotuotteet, viljatuotteet)
- Maat: Ruotsi, Tanska, Saksa, Ranska, Viro, (sianliha Puola)
- Kuukausiaineisto: 01/2005-12/2023

Miksi?

- EU:n sisämarkkinoilla tavarat ja palvelut liikkuvat suhteellisen esteettömästi, mikä tarkoittaa, että toimivilla yhteismarkkinoilla hintamuutosten tulisi välittyä nopeasti eri alueiden välillä.
- Yleisimmät syyt heikkoon hintojen välittymiseen
  - Erot kuluttajakysynnässä
  - Logistiikkakustannukset
  - Kansallinen maatalous- ym. politiikka ja sääntely
  - Markkinoiden kilpailullisuus ja keskittyminen eri maissa

Miten?

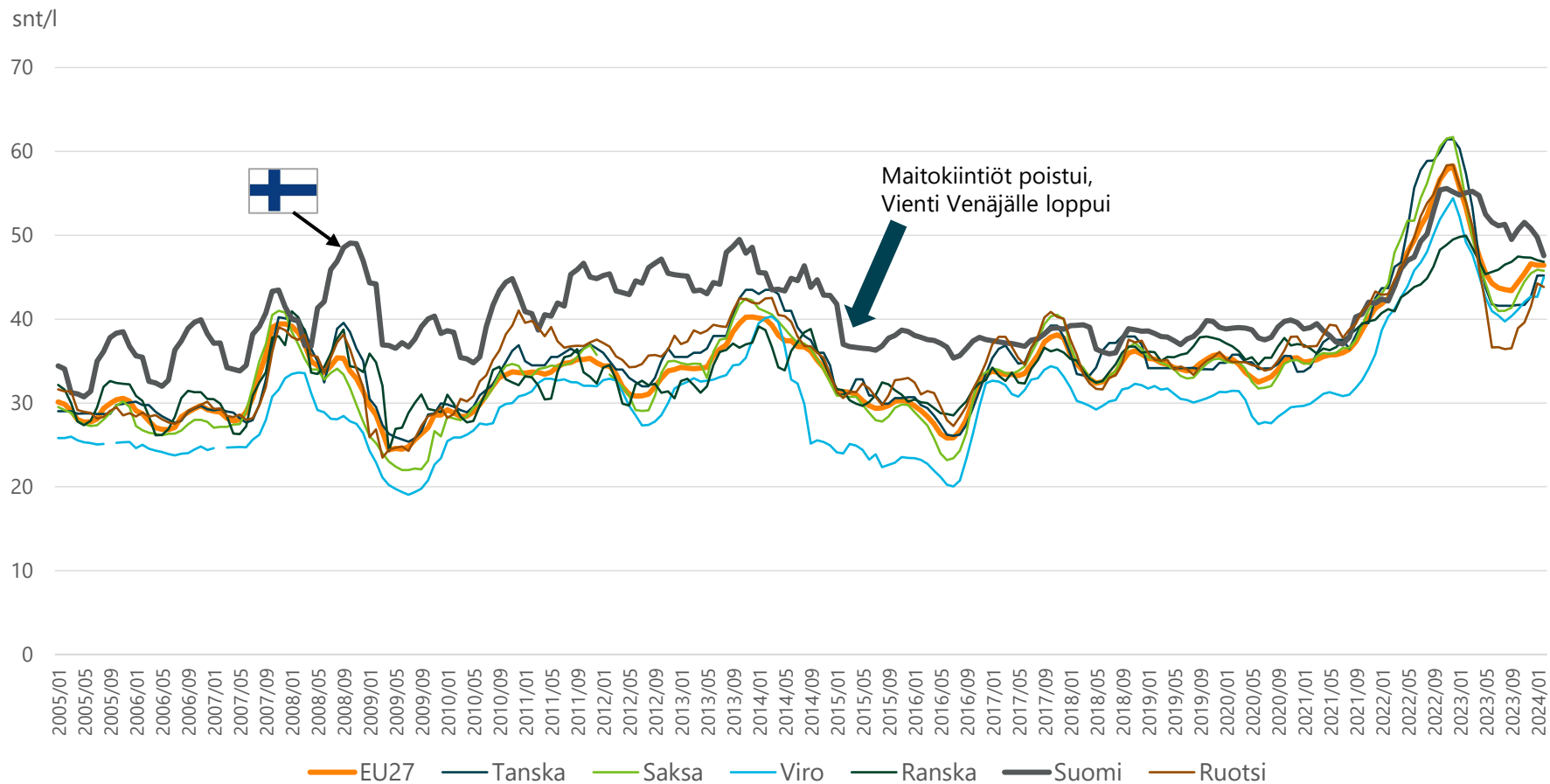
- Tarkasteluissa on hyödynnetty aikasarjaekonometrisia menetelmiä
  - **Hintasarjan stationaarisuus ja yksikköjuuritestaus:** Laajennettu Dickeyn ja Fullerin (ADF) -testi, Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin (KPSS)-testi
  - **Yhteisintegroituvuustestaus:** Johansenin (maximum likelihood) menetelmä
  - **Virheenkorjausmalli** (Error Correction Model, ECM): tarkastellaan yhteisintegroituneiden hintamuuttujien lyhyen aikavälin dynamiikkaa impulssivastefunktioiden avulla
  - **Impulssivastefunktiot:** kuvataan, miten yhden muuttujan äkillinen muutos (shokki) vaikuttaa toisiin muuttujiin ajan kuluessa. Tässä tapauksessa kuinka hintamuuttujaan tuleva yhden keskihajonnan suuruinen shokki vaikuttaa vastaavaan hintaan toisessa maassa.

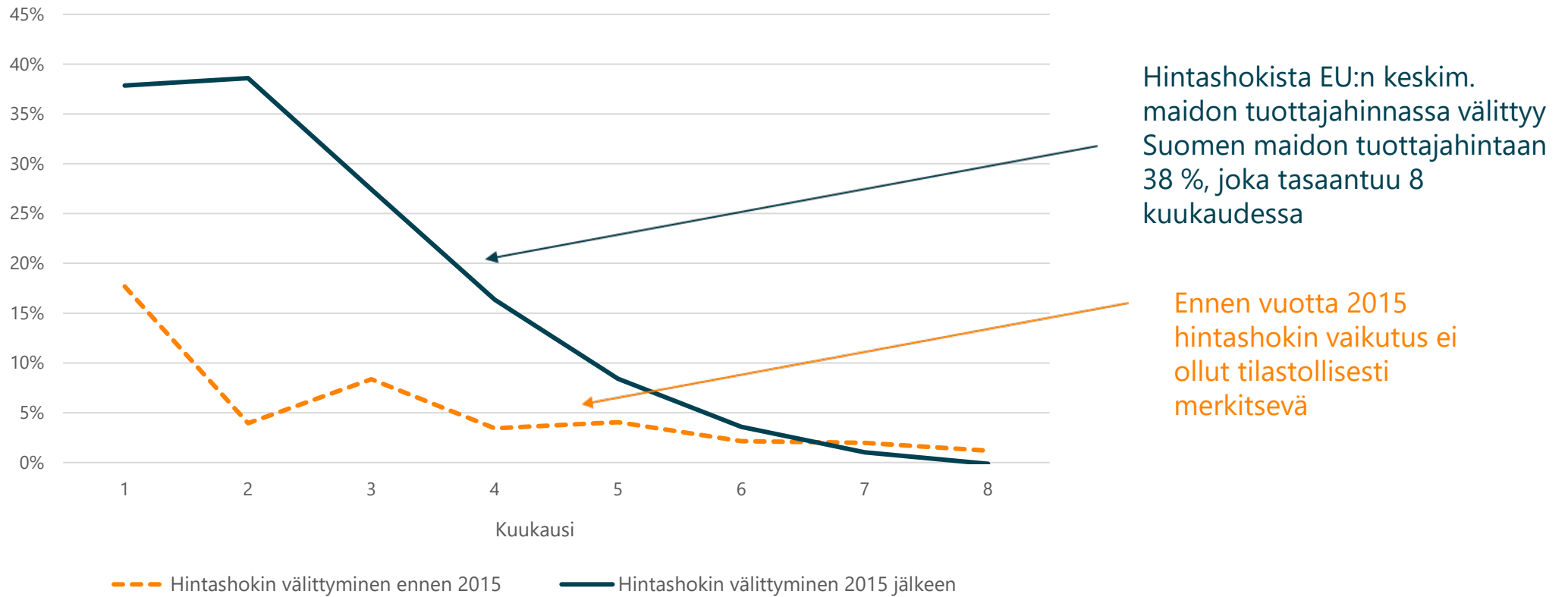
Havaintoja maitomarkkinoilta

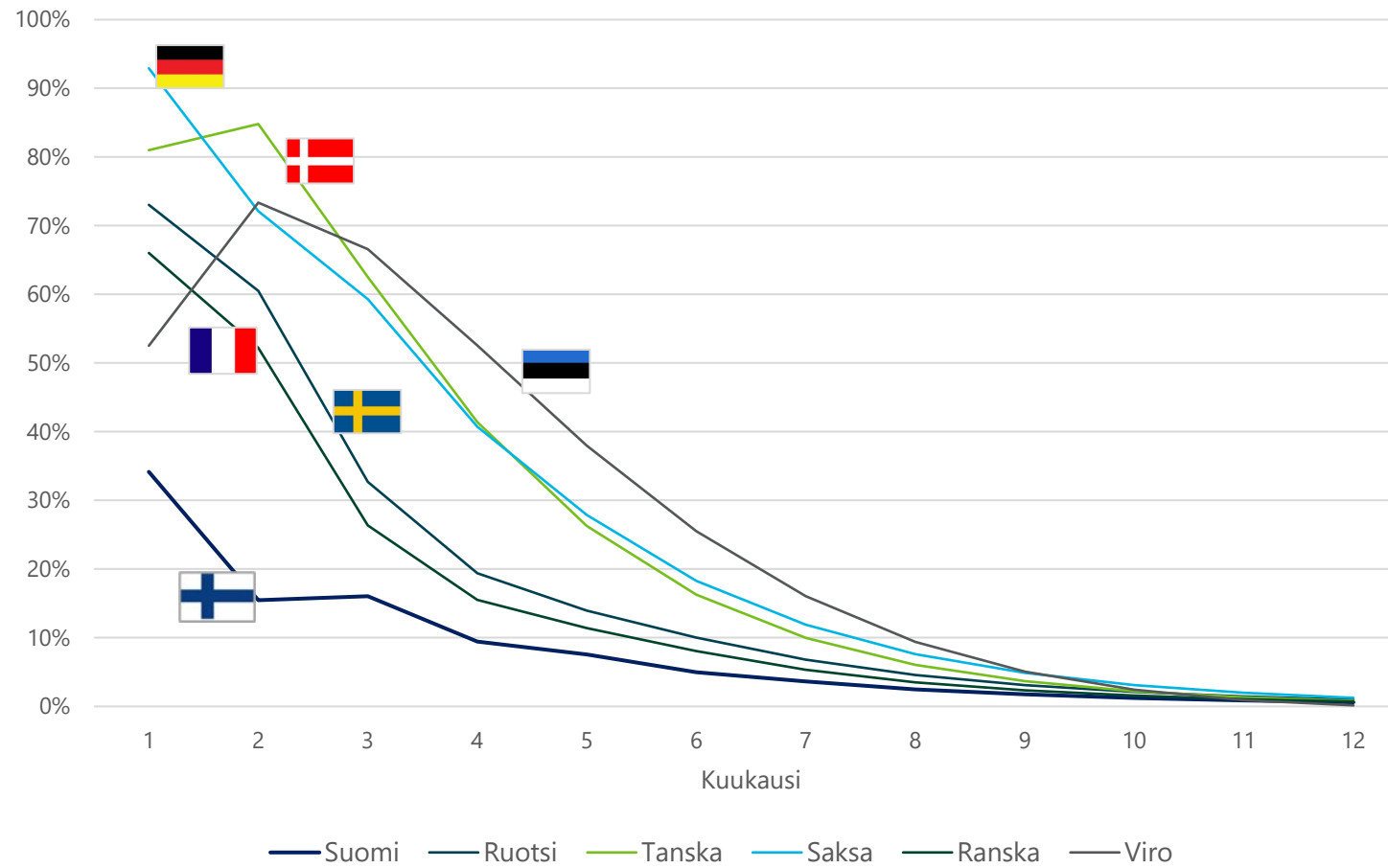
Suomessa maidon tuottajahintakehitys lähentynyt muuta EU:ta vuodesta 2015 alkaen

EU:n hintakehitys alkoi vaikuttaa maidon tuottajahintaan Suomessa noin 10 vuotta sitten

EU:n maidon tuottajahintamuutokset välittyvät tehokkaasti eri maihin

Aineisto 1/2005-3/2024

Suomen markkinoille tuottajahintamuutokset välittyvät heikommin kuin muiden tarkastelussa mukana olevien maiden markkinoille – vaikutus noin puolet pienempi

Vaikutukset näkyvät nopeasti ja kestävät n. 10 kk

Yksittäisen maan markkinoilla tapahtunut hintashokki välittyy huonosti muiden maiden markkinoille – keskeistä on EU-taso

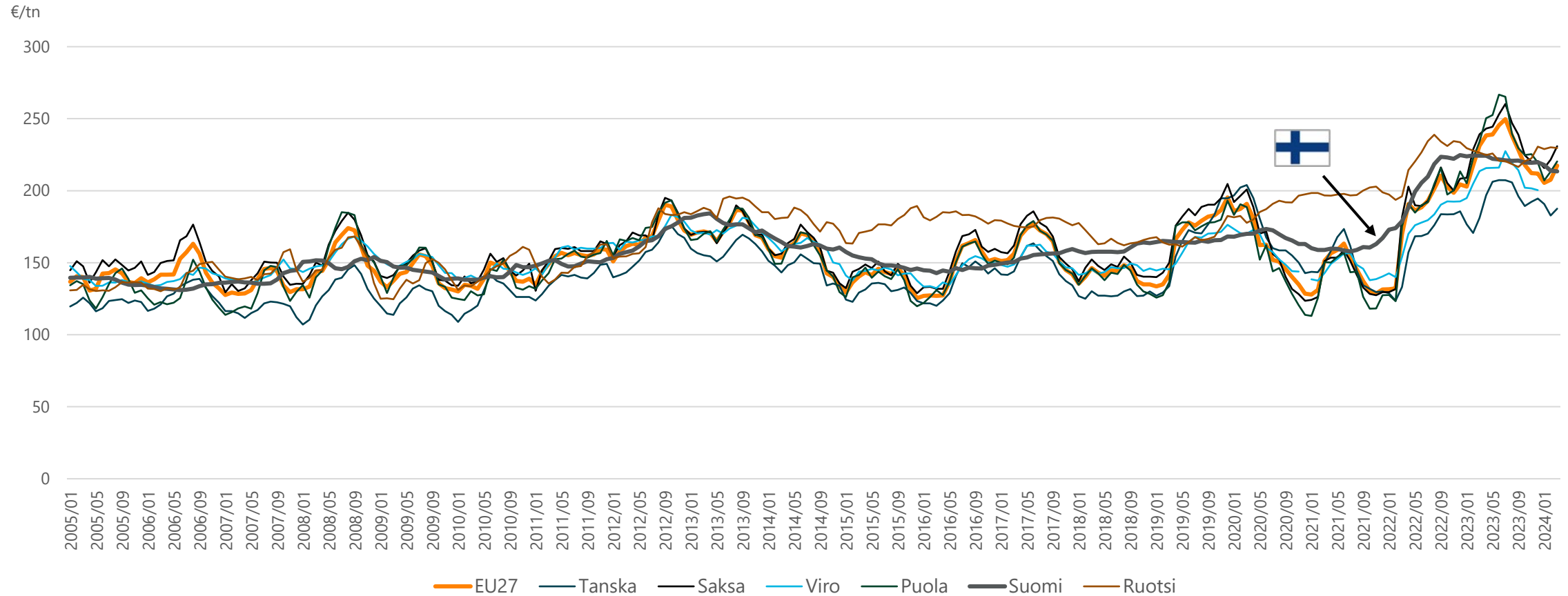
**“EU:n maitomarkkinoilta
tuottajahintamuutokset välittyvät
tehokkaasti kansallisille markkinoille”**

**“Suomen maitomarkkinoille hintamuutokset
välittyvät nopeasti, mutta ei yhtä
voimakkaina kuin verrokkimaiden
markkinoille”**

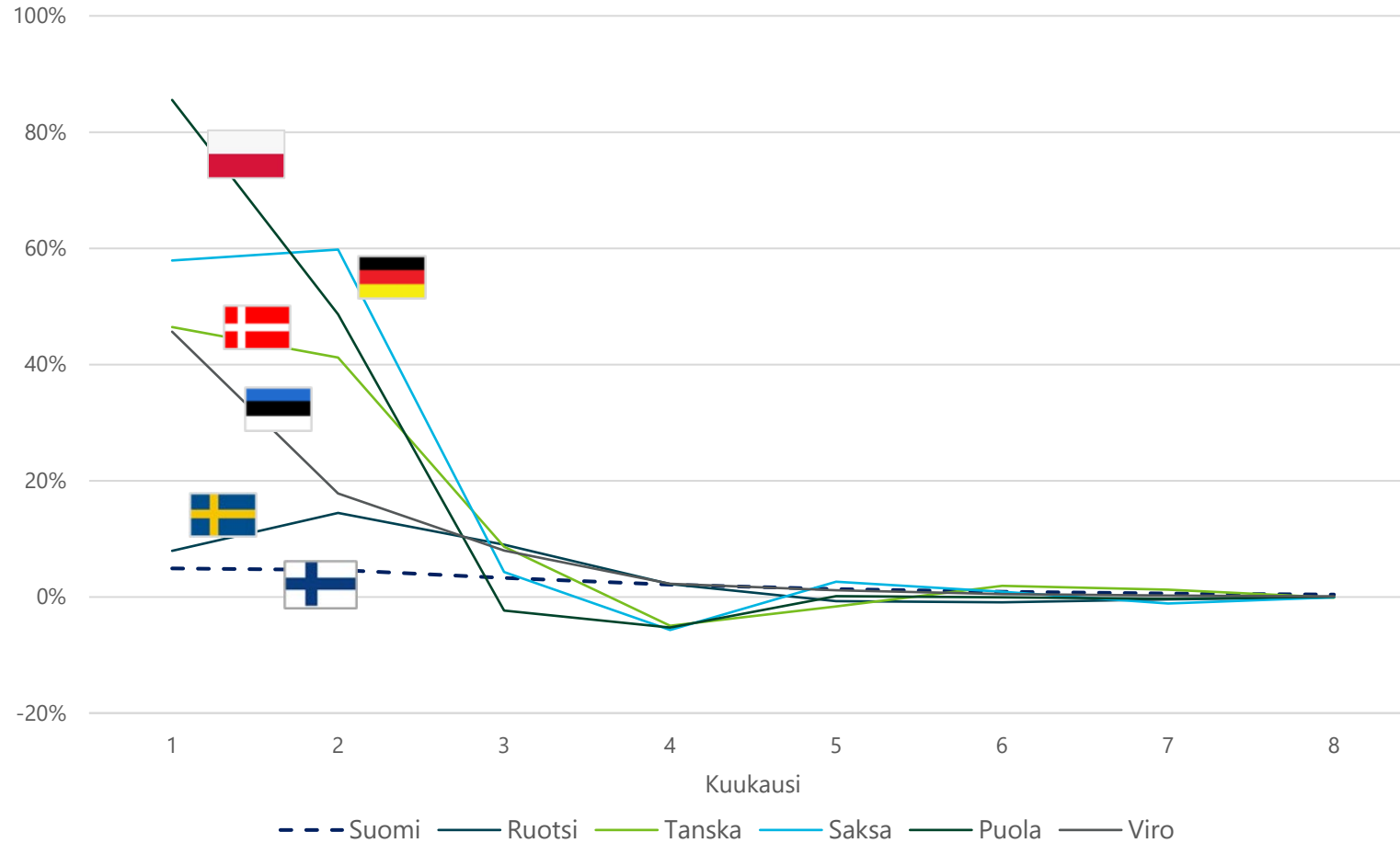
Havaintoja lihamarkkinoilta

Sianlihan tuottajahinta ei vaihtelee Suomessa samoin kuin muualla EU:ssa

Suomessa sianlihan tuottajahinta ei reagoi EU:sta tuleviin hintashokkeihin

EU:n tuottajahintamuutokset välittyvät tehokkaasti EU:n suuriin sianlihatuottajamaihin ja niiden välillä

Vaikutuksen suuruudessa on eroja, mutta hintareagointi on nopeaa – hintashokin vaikutus häviää 3-4 kuukaudessa

Tarkasteltavista maista Suomi on aina, jossa tuottajahinta ei reagoi EU:n tuottajahinnassa tapahtuneisiin muutoksiin.

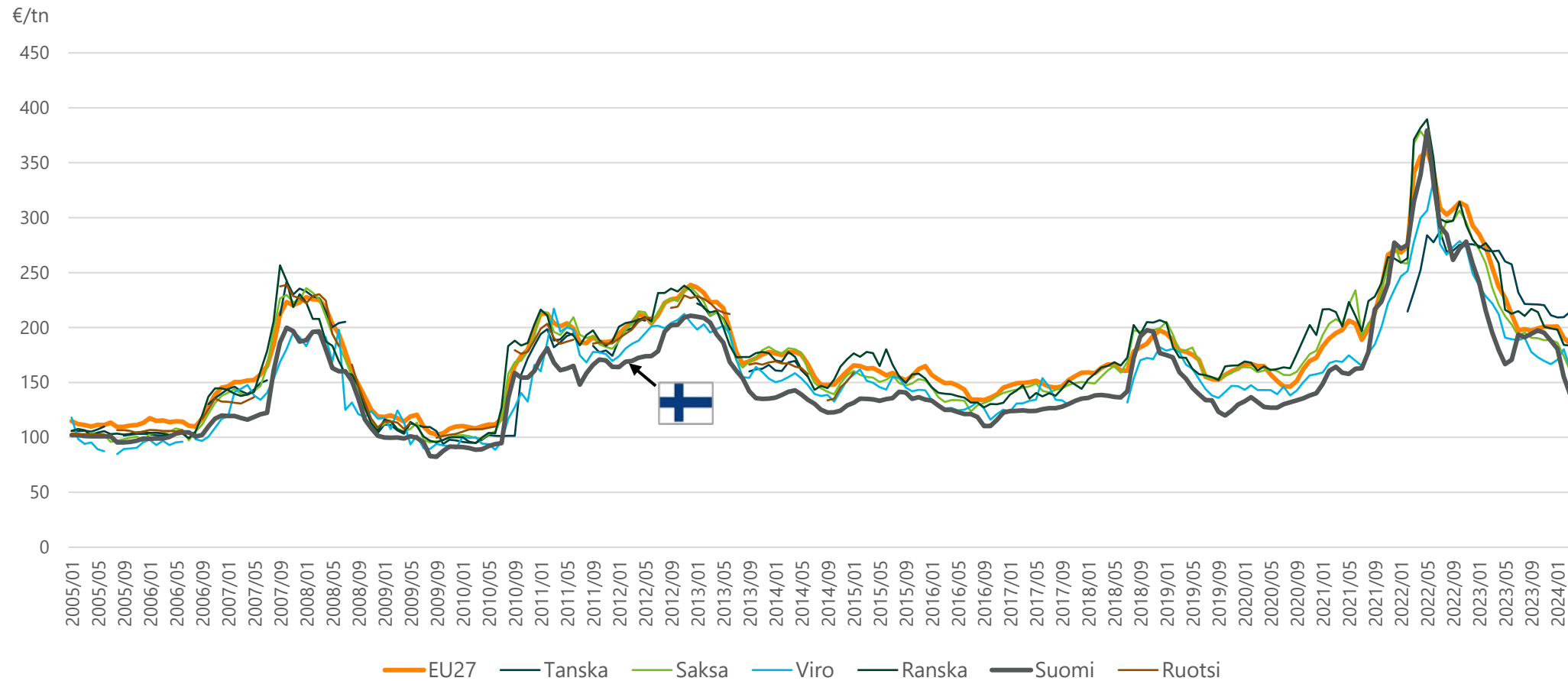
**”EU:n sianlihamarkkinoilla
hintaintegraatiossa on eroja maiden välillä –
hintareaktiot kuitenkin nopeita”**

**”Suomen sianlihamarkkinat eivät ole
integroituneet EU:n sianlihamarkkinoihin
tuottajahintojen osalta”**

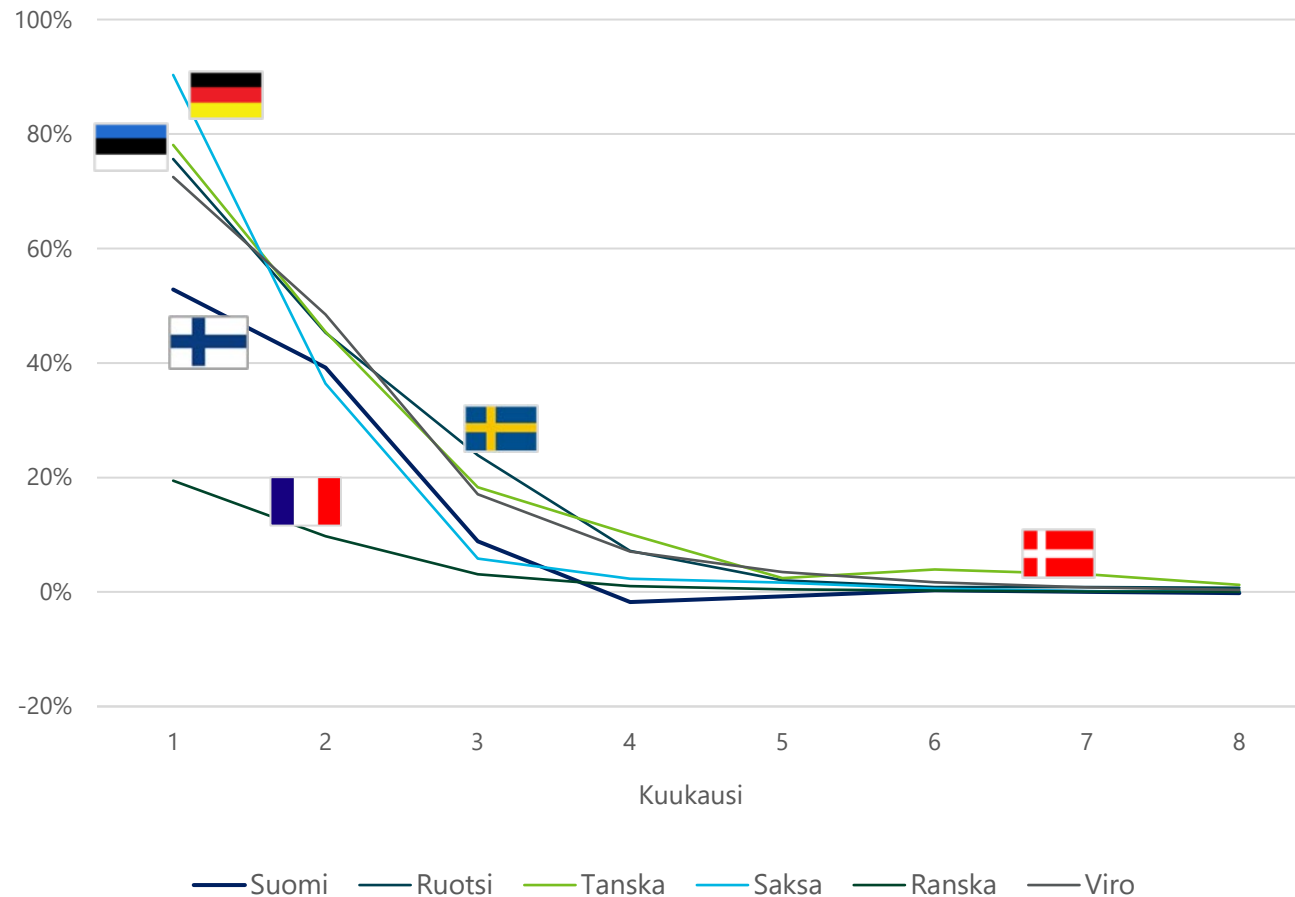
Havaintoja viljamarkkinoilta

Rehuohran hintakehitys EU:ssa on huomattavan yhtenäistä

Hintaintegraatio EU:n viljamarkkinoilla on merkittävää – tarkastelussa rehuohra

EU:n tuottajahintamuutokset välittyvät tehokkaasti eri maiden tuottajahintoihin – hintareaktio on yleensä suuri ja nopea

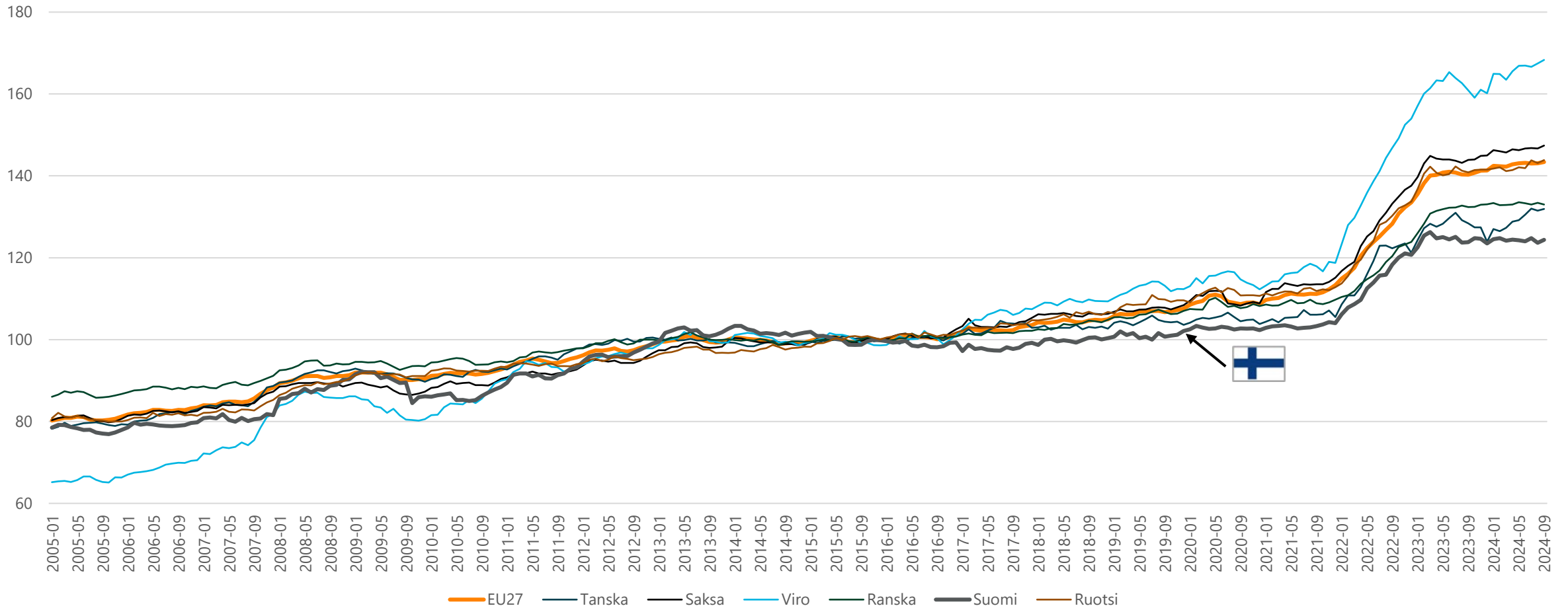
”Maatalousmarkkinoista viljamarkkinoiden hintaintegraatio toteutuu EU:ssa parhaiten”

Osioon tulee vielä yksi kalvo!!

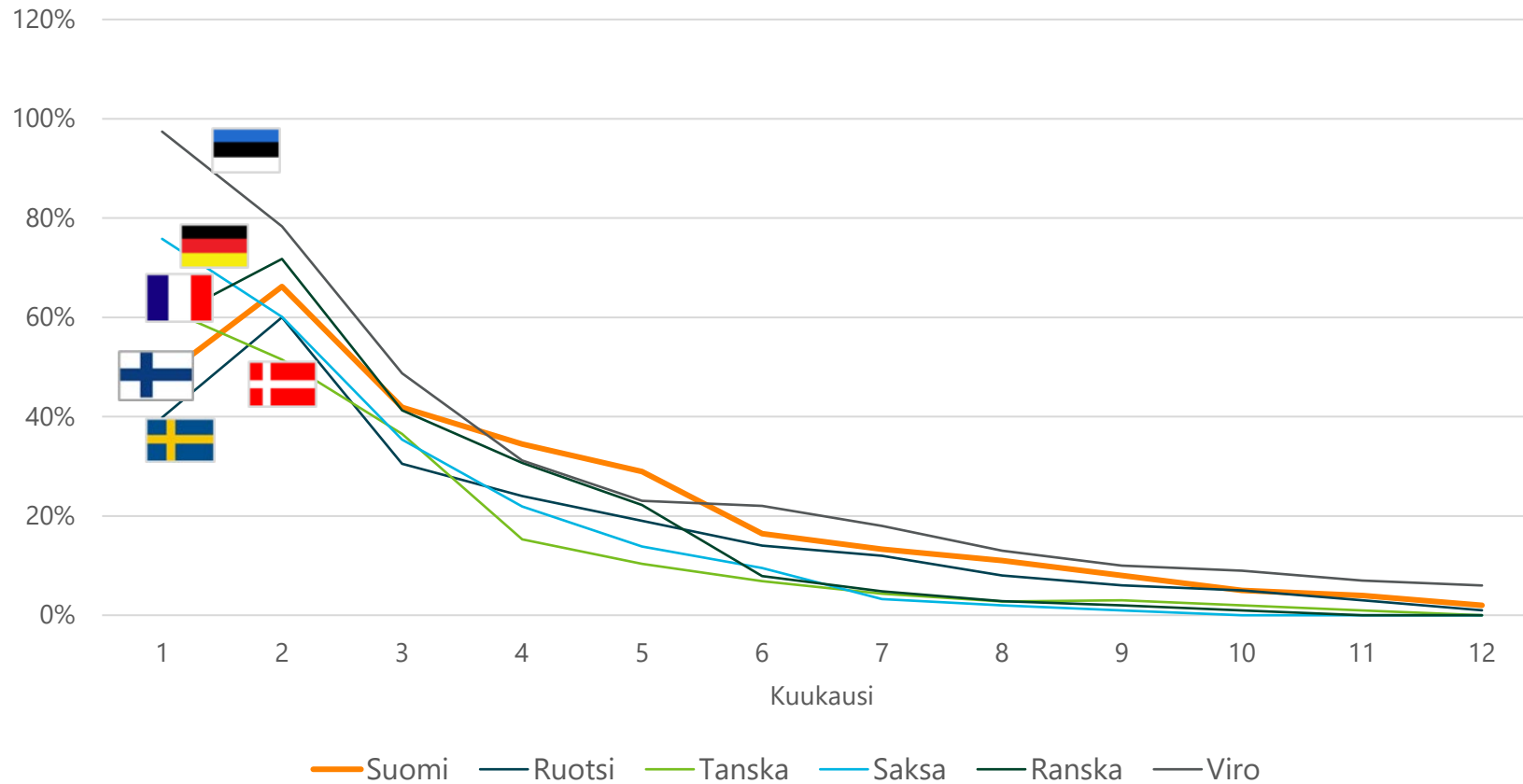
Havaintoja elintarvikkeiden kuluttajahintojen integraatiosta EU:ssa

Elintarvikkeiden kuluttajahintaindeksistä (2015=100) hintojen välittymistä on vaikea päätellä

EU:n keskim. elintarvikkeiden kuluttajahintamuutokset välittyvät melko yhdenmukaisesti eri maihin

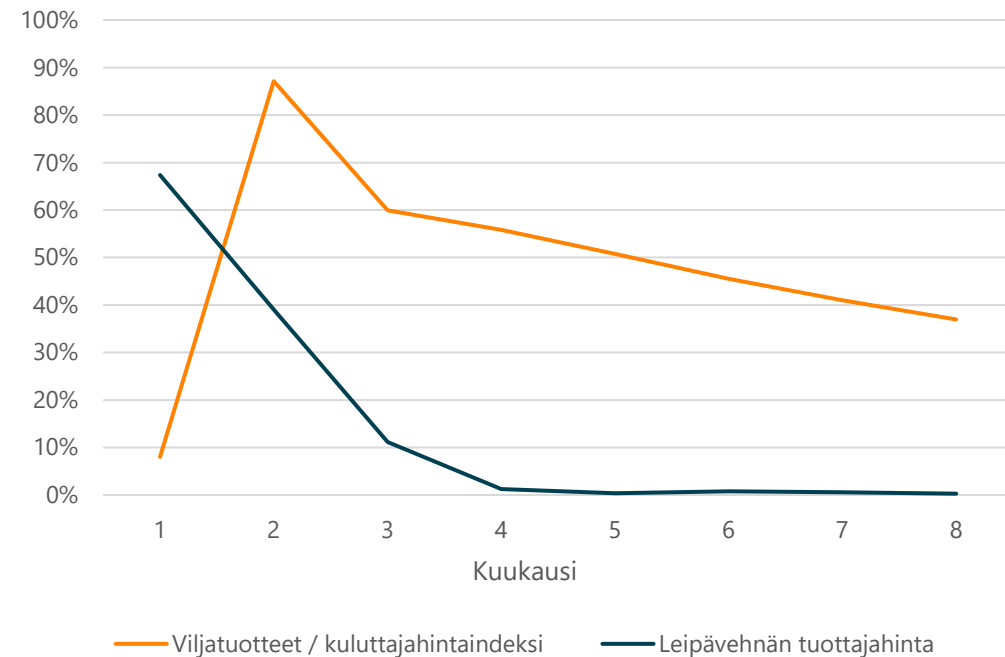
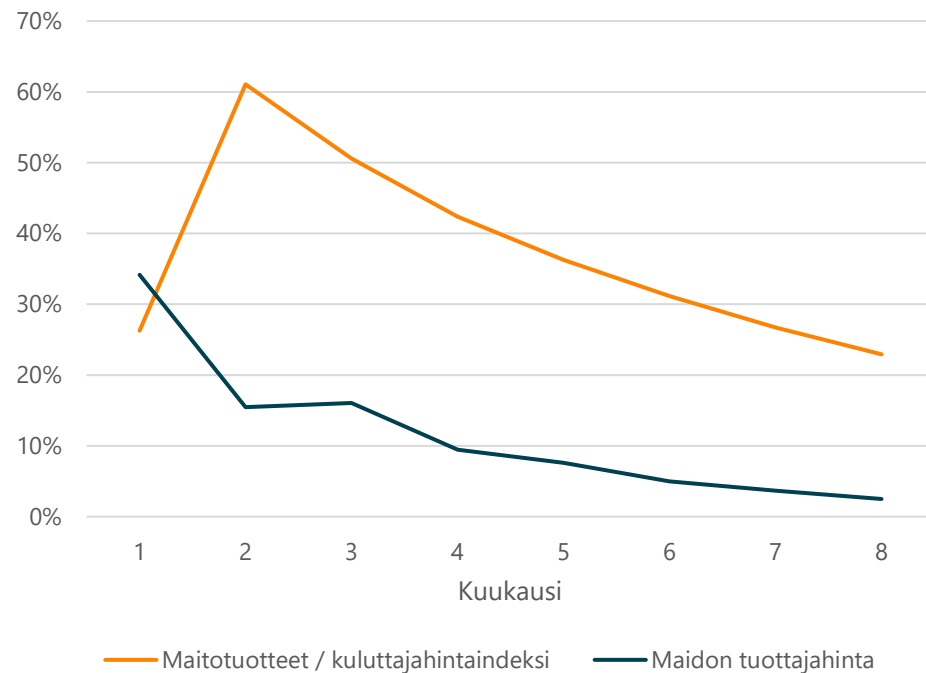

EU:n elintarvikkeiden kuluttajahintamuutos välittyy tehokkaasti tarkasteltaviin EU-maihin

Osassa maissa hintashokki näkyy hieman pidemmällä viiveellä

Hintashokin vaikutus tasaantuu elintarvikkeiden kuluttajahinnoista hitaasti

Hintashokit EU:n ruuan kuluttajahinnoissa välittyvät Suomeen ja vaikuttavat pitkään

”Kuluttajahintamuutokset välittyvät EU:sta Suomeen voimakkaina, mutta eivät yhtä nopeasti kuin tuottajahintamuutokset”

”Hintashokkien vaikutukset tasaantuvat kuluttajahinnoissa huomattavasti hitaammin kuin tuottajahinnoissa”

”EU on yhtenäinen maatalous- ja elintarvikemarkkina-alue. Merkitystä on EU-tason hintamuutoksilla. Yksittäisissä EU-maissa tapahtuneet hintashokit välittyvät vaatimattomasti toisiin EU-maihin.”

KIITOS!

luke.fi

Rakenteiden merkitys ruokaketjun rahavirtoihin ja toimivuuteen - havaintoja maidon, lihan ja viljan tarjontaketjuista

Sari Forsman-Hugg, PTT

Elintarvikeketjussa on kovin erilaisia tarjontaketjuja rakenteeltaan ja dynamiikaltaan

- Hankkeessa tarkastellaan keskeisten tarjontaketjujen rakenteita ja dynamiikkaa
    - Meijerituotteet
    - Liha
    - Viljatuotteet
- Tuoteryhmät kattavat 52 % elintarvikkeiden myynnin arvosta vähittäiskaupassa (Lähde: PTY)
- Omavaraisuus suhteessa kotimaiseen kulutukseen pysynyt korkeana (vilja korkein, maito alhaisin)
  - Raaka-ainetarjonta jalostavalle teollisuudelle säilynyt hyvänä
  - Viljamarkkinat välittää globaalien markkinashokkien vaikutukset muihin sektoreihin

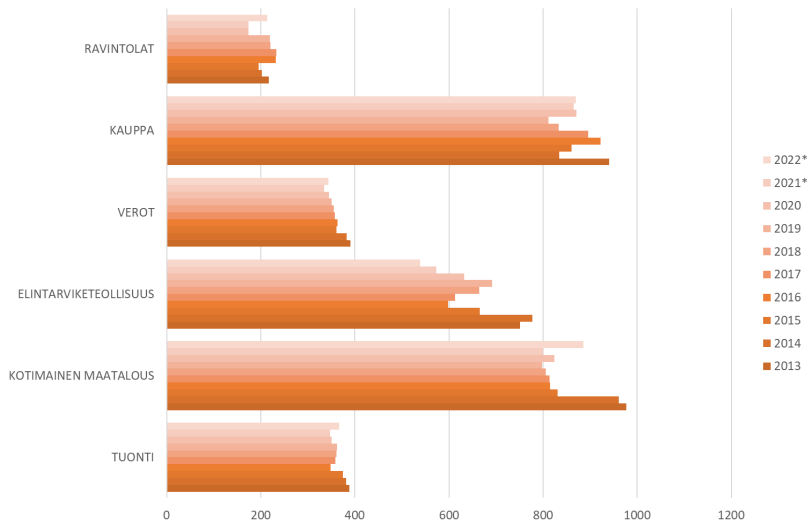
Tuottajan asema arvoketjussa vaihtelee paljon

- Tarjontaketjut eroavat toisistaan mm. vertikaalisen integraation tason, tuottajien järjestäytyneisyyden, omistusrakenteiden sekä voitonjaon mekanismien suhteen
- Tuottajaosuuskunnilla merkittävä rooli tuotannossa maito- ja lihasektoreilla (vrt. viljasektori)
- Meijeri- ja lihasektoreilla tuotantoa sovitetaan eri keinoin kotimaiseen kysyntään, viljaketjussa ylitarjontaa
- Tuottajahinnat ovat pitkälti integroituneet EU:n hintatasoon - eroja kuitenkin sektoreittain
- Maataloustuotteiden osuus jalostavan teollisuuden kustannuksista vaihtelee alatoimialoittain
- Viennin ja tuonnin intensiteetti vaihtelee sektoreittain; vienti pitkälti raaka-ainelähtöistä, tuonti kysyntälähtöistä
- Kauppa kirittää ruokaketjun kilpailua ja mahdollistaa lisäarvotuotteiden markkinoille pääsyn. Kaupan neuvotteluasema vaihtelee tarjontaketjuittain.

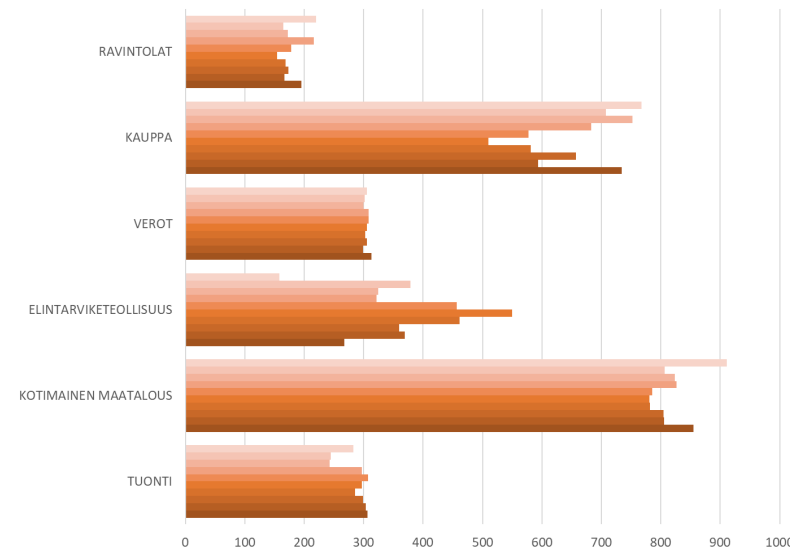
Rahavirtalaskelmat 2013-2022:

- Elintarvikeketjussa on jaettu niukkuutta
- Kotimaisen elintarvikeketjun kyky tuottaa lisäarvotuotteita on ollut heikko
- Vientimarkkinoiden kasvu on ollut vaisua

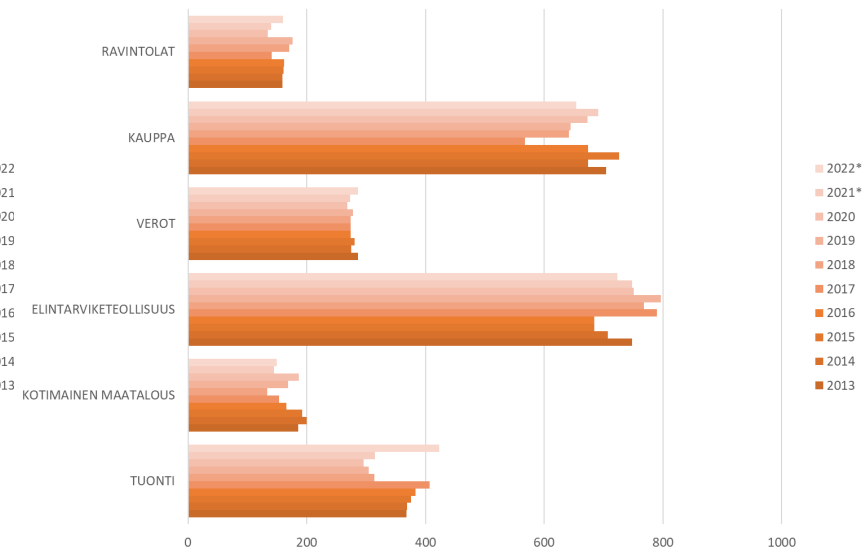
Maito

Liha

Vilja

Lähde: Arovuori, K., Karikallio, H.& Kinnunen, P. 2024. Elintarvikeketjun rahavirrat. PTT Raportteja 289.

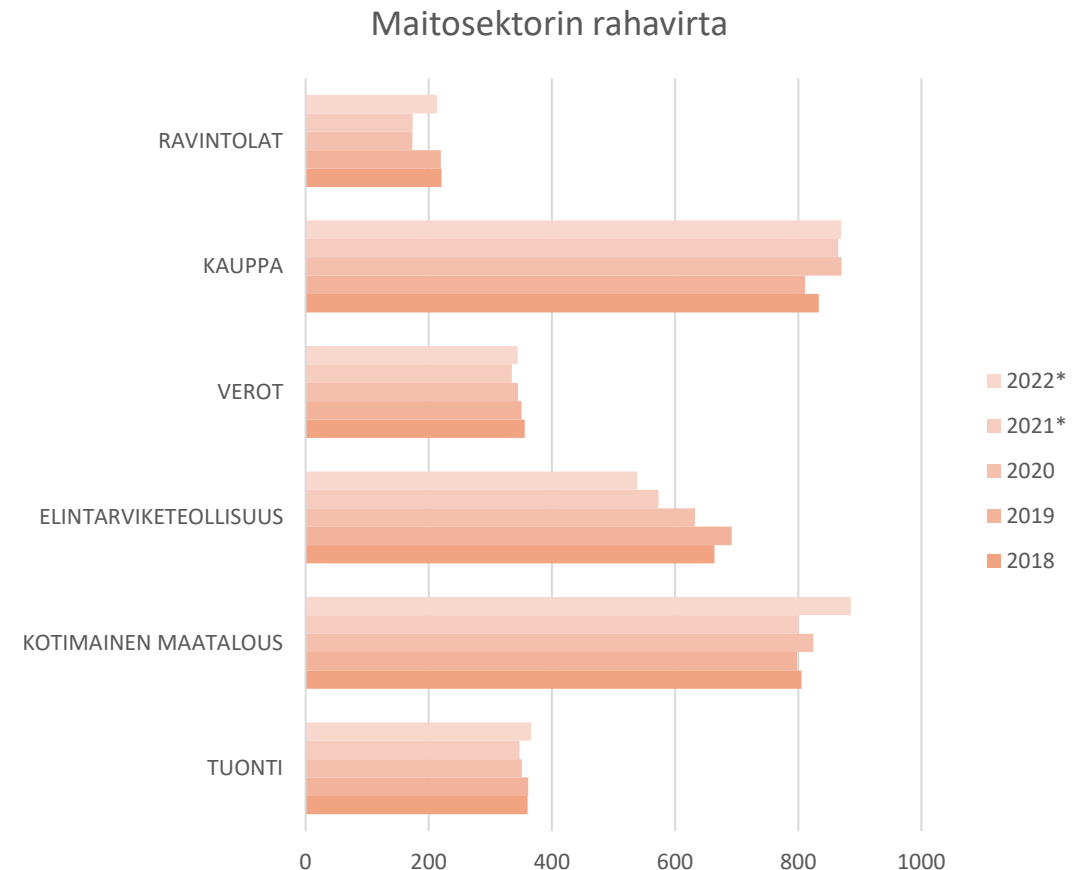

Havaintoja maitoketjusta

Kyösti Arovuori, REINU econ.

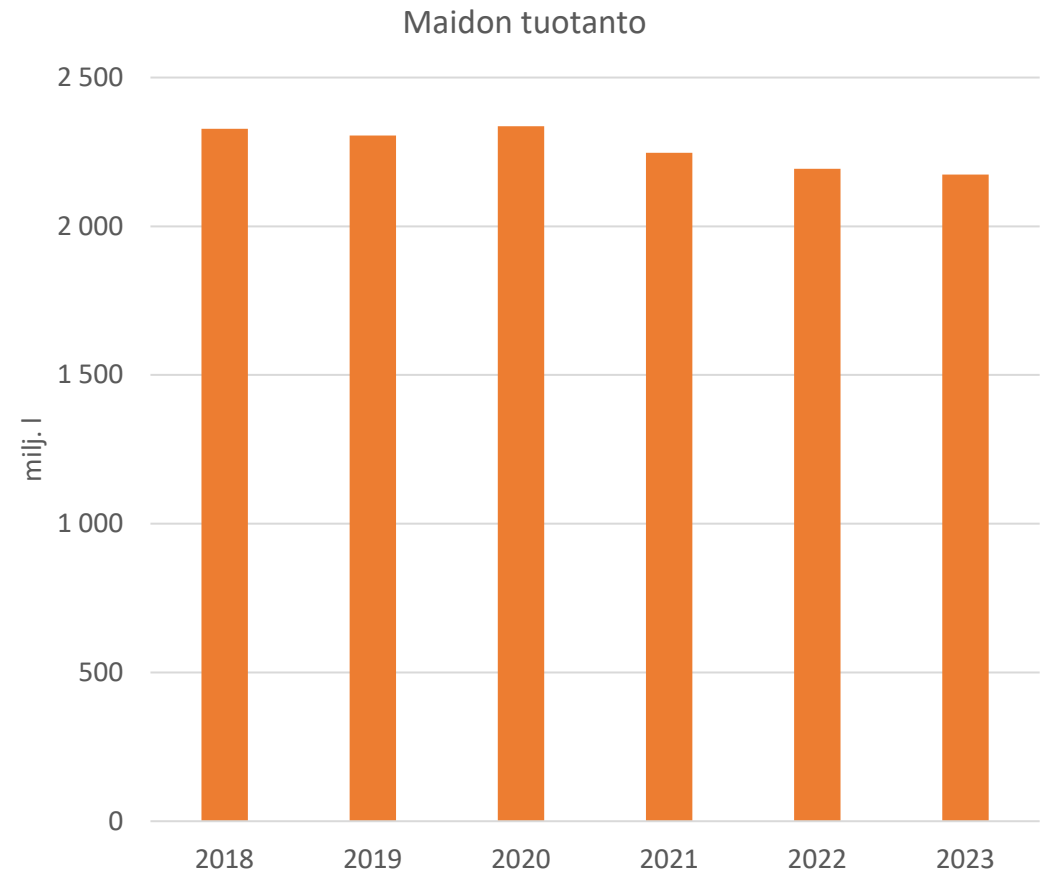
Maitoketju rakennettu hallitsemaan raaka-ainevirtaa •

- Raaka-ainevirran hallinta avainasemassa
  - tilarakenteen ohjaus
  - tuotannon ohjaus
  - kulutuskysyntään vastaaminen
- Tavoitteellisesti rakennettu
  - Valio on vahva toimija suhteessa päivittäistavarakauppaan
  - elintarvikevienti keskeinen osa raaka-ainevirran hallintaa
  - ketjun toimijoiden keskinäinen kilpailu vinoutunutta
- Tuottajahinta suoraan voitonjaon väline

Tuotantorakenne ja sen muutos haastaa koko ketjua

- Vajaat 80 prosenttia tuotetusta maidosta kulkee yhden tarjontaketjun kautta
  - tuotantomäärien ohjaus muodostuu tämän ketjun kautta
- Ammattimainen tuotanto
  - isot maitotilat yritysmäisiä ja ammattimaisesti johdettuja
  - tuottajat päätoimisia
  - yrityskohtaiset riskit kasvavat
- Jäykät rakenteet
  - toimintaperiaatteet ylläpitävät tuotantoa ja tuotantoresursseja sektorilla
    - hidastaa tuottavuuskehitystä
    - kasvattaa ketjun kustannuksia

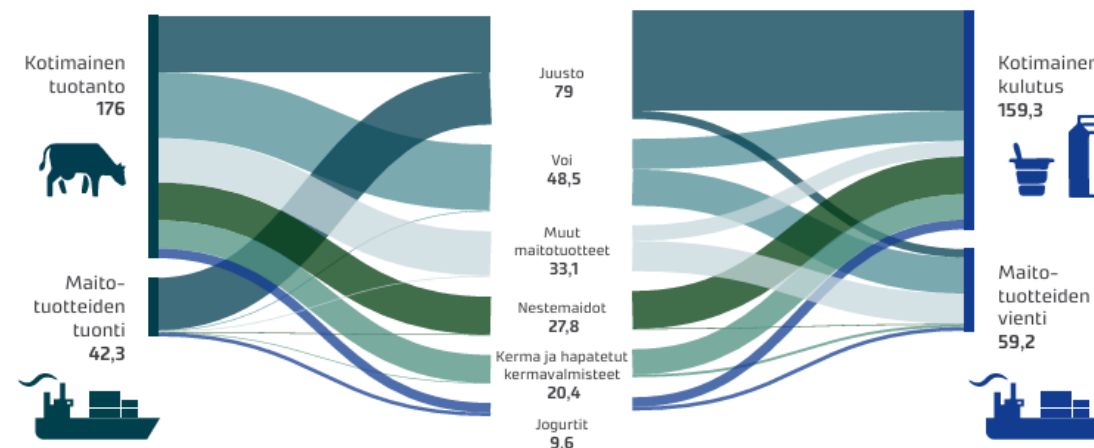

Lähde: Luonnonvarakeskus

Kysynnän kasvu kohdistuu rasvaan ja valkuaiseen

- Tuotannonohjaus
  - tuotantoa mahdollista ohjata pullonkaula-periaatteen seurauksena (ts. maito pitää jalostaa)
  - sopimustuotanto
  - markkinaohjaus- ja seuranta koko tarjontaketjun vastuulla
- Kysyntärakenne
  - rasvan ja valkuaisen kysyntä kasvaa
  - nesteiden kysyntä laskee
  - lisäarvotuotemarkkina on olemassa
- Maitotuotteiden kysyntä kasvaa myös kansainvälisesti
  - mahdollisuus pärjätä lisäarvotuotemarkkinoilla

Maitorasvan ja maitovalkuaisen jakaantuminen maitotuotteiden valmistukseen ja kotimaiseen käyttöön eri tuoteryhmissä sekä tuontiin ja vientiin vuonna 2023 (milj.kg)

Kotimaisen meijerimaidon tuotanto vuonna 2023 oli 2196 milj. kg, josta rasvaa oli 97,9 milj. kg ja valkuaista 78,2 milj. kg. Yhteensä rasvan ja valkuaisen määrä oli 176,1 milj. kg

Havaintoja lihaketjusta

Csaba Jansik, Luke

Lihatuotannossa merkittävä rakennekehitys vuoden 2000 jälkeen

Panokset

Lihatuotanto

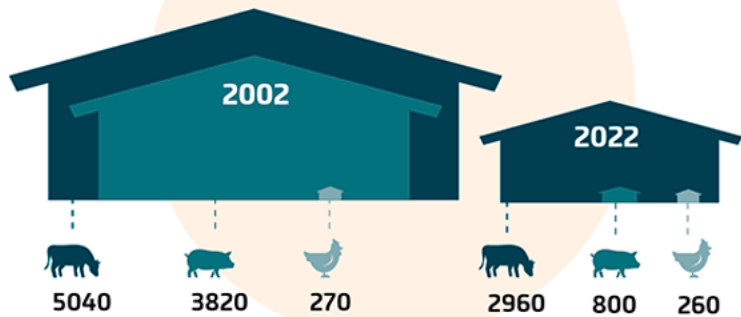
Lihateollisuus

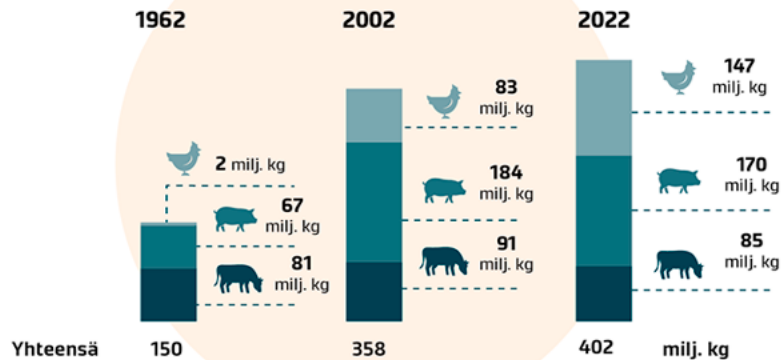
Tukku- ja vähittäiskauppa

TILOJEN LUKUMÄÄRÄ

TUOTANTO

- Rakennekehitys lihatuotannossa on ollut nopeaa
- Ammattimaiset ja erikoistuneet tuottajat
- Suomen lihatuotanto pienen toimijajoukon varassa
- Tuottajat ovat järjestäytyneet hankintaosuuskuntien kautta

Lihateollisuuden keskittyneisyys on pysynyt ennallaan

Panokset

Lihatuotanto

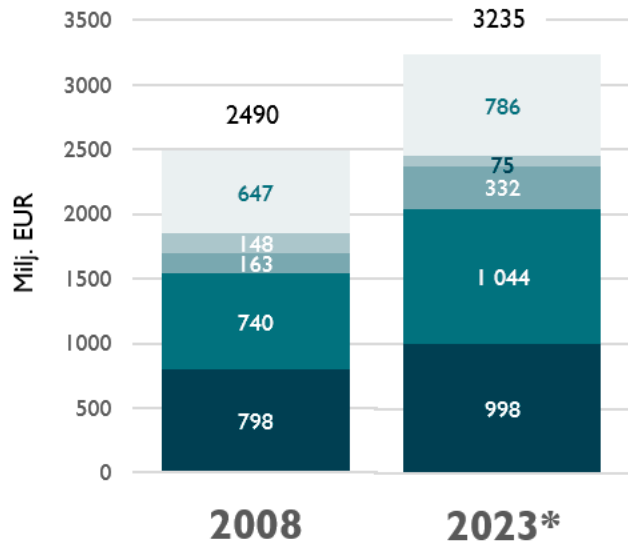
Lihateollisuus

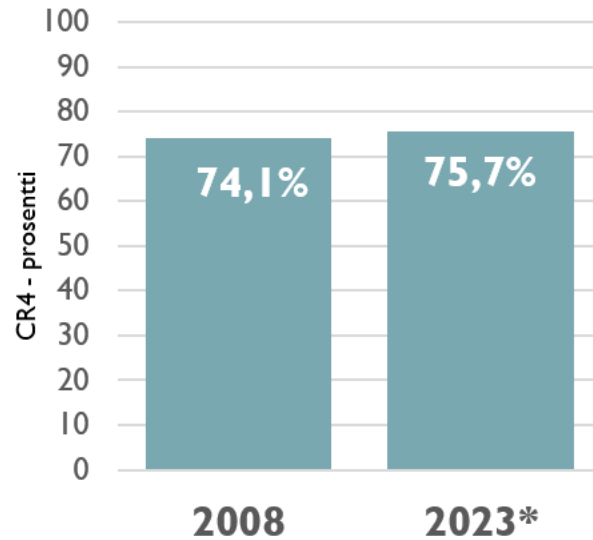
Tukku- ja vähittäiskauppa

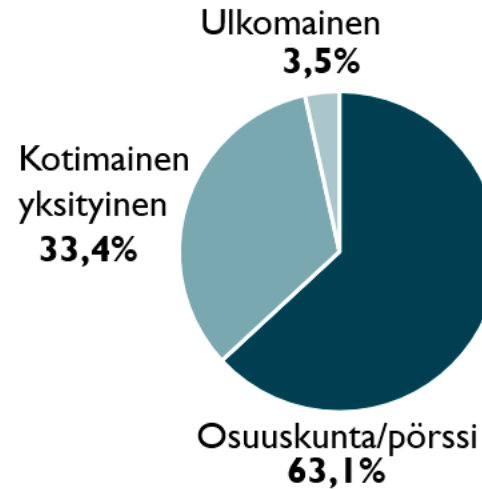
Neljän suurimman yrityksen osuudet lihateollisuuden liikevaihdossa

CR4 – keskittyneisyysasteen kehitys

Suomen lihateollisuuden omistusrakenne vuonna 2023

- Markkinarakenne johtavien yritysten takana erittäin hajanainen, yhteensä 228 kpl.
- Sian ja siipikarjan teurastus on kussakin ketjussa 3 yrityksen käsissä, märehtijöiden teurastuksessa myös pientoimijoita.
- Osuuskunta-pörssiomistuksen vaikutukset ketjun sisäiseen tulonjakoon

Lähde: Yritysten vuosiraportit ja kotisivut, Liha ja ruoka 4/2024, s. 18. Huom: *Atrian ja HKScanin osittain tai kokonaan omistamien yhtiöiden luvut on laskettu mukaan johtavien yritysten liikevaihtoon.

Lihataseet kehittyvät eri suuntiin

Panokset

Lihatuotanto

Lihateollisuus

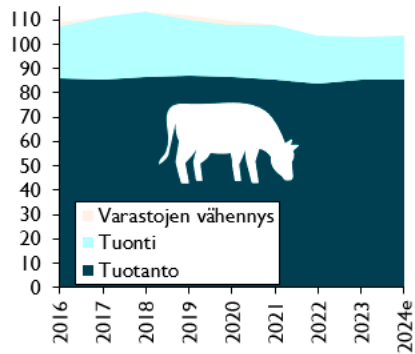

Tukku- ja vähittäiskauppa

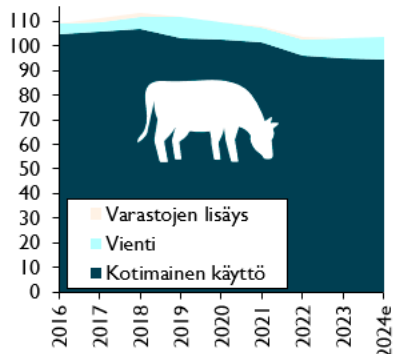

- Sika- ja siipikarjaketjun tuotantoa ohjataan vertikaalisen integraation puitteissa
- Vähittäiskaupassa aito kilpailutilanne lihan jalostajien kesken

tarjonta

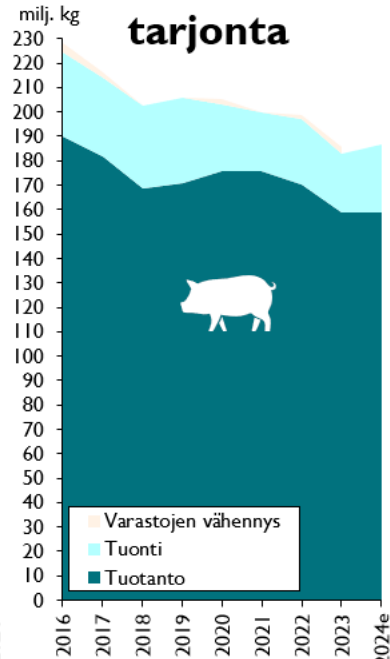

kysyntä

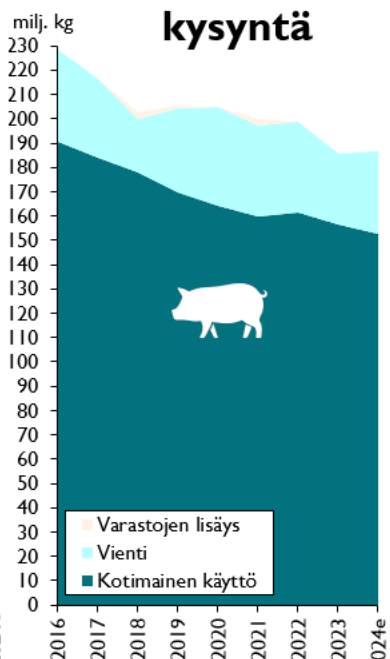

Naudanliha

tarjonta

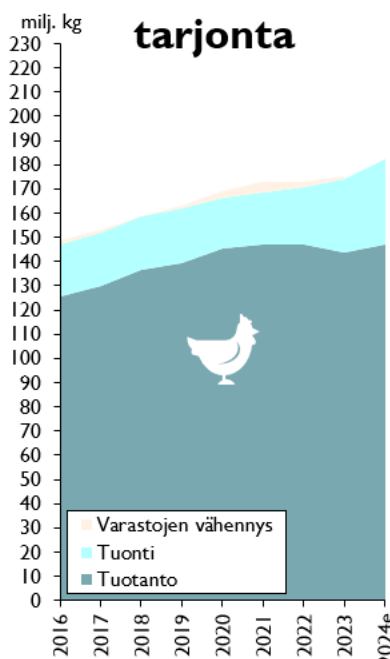

kysyntä

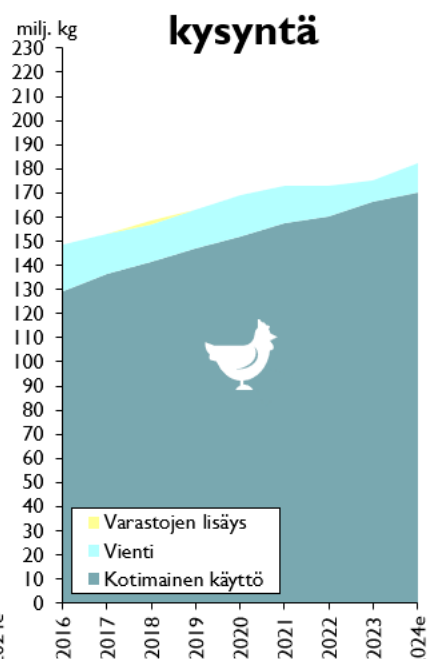

Sianliha

tarjonta

kysyntä

Siipikarjanliha

Lähde: Luke ja Kantar.

Tuottajien neuvotteluasema lihaketjussa

Panokset

Lihatuotanto

Lihateollisuus

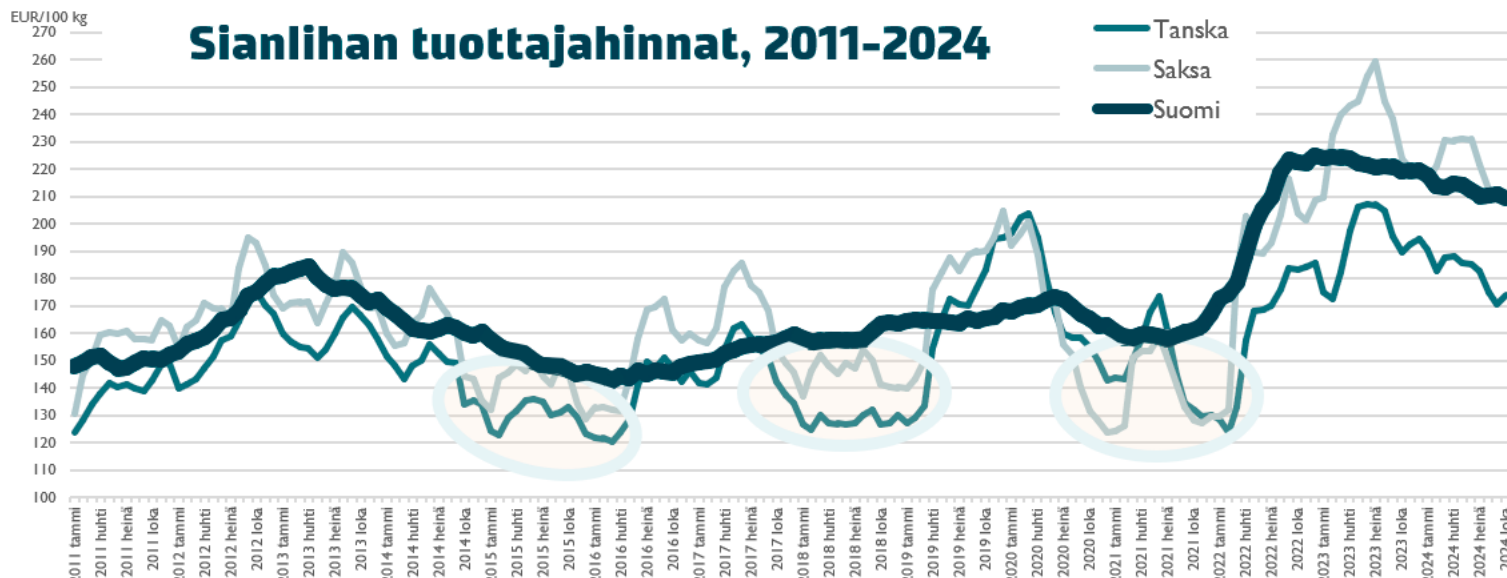

Tukku- ja vähittäiskauppa

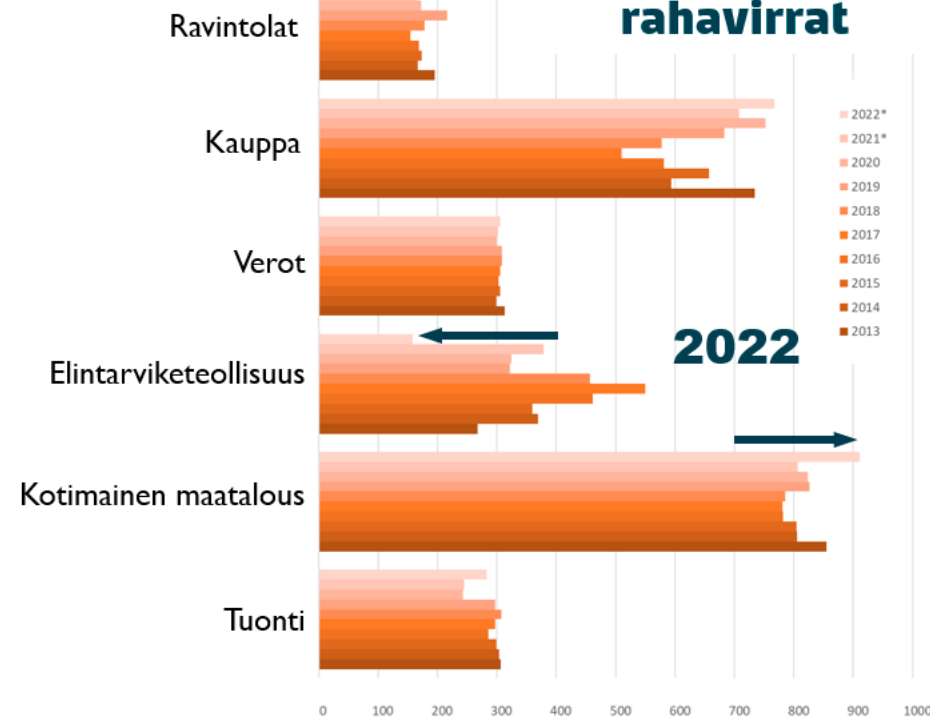

- Tuottajien neuvotteluasema on heikompi kuin maitoketjussa mutta vahvempi kuin viljaketjuissa
- Tuottajahintojen ja rahavirtalaskelmat osoittavat kuinka tuottajien taloudellista intressiä huomioidaan

Sianlihan tuottajahinnat, 2011-2024

Lihaketjun rahavirrat

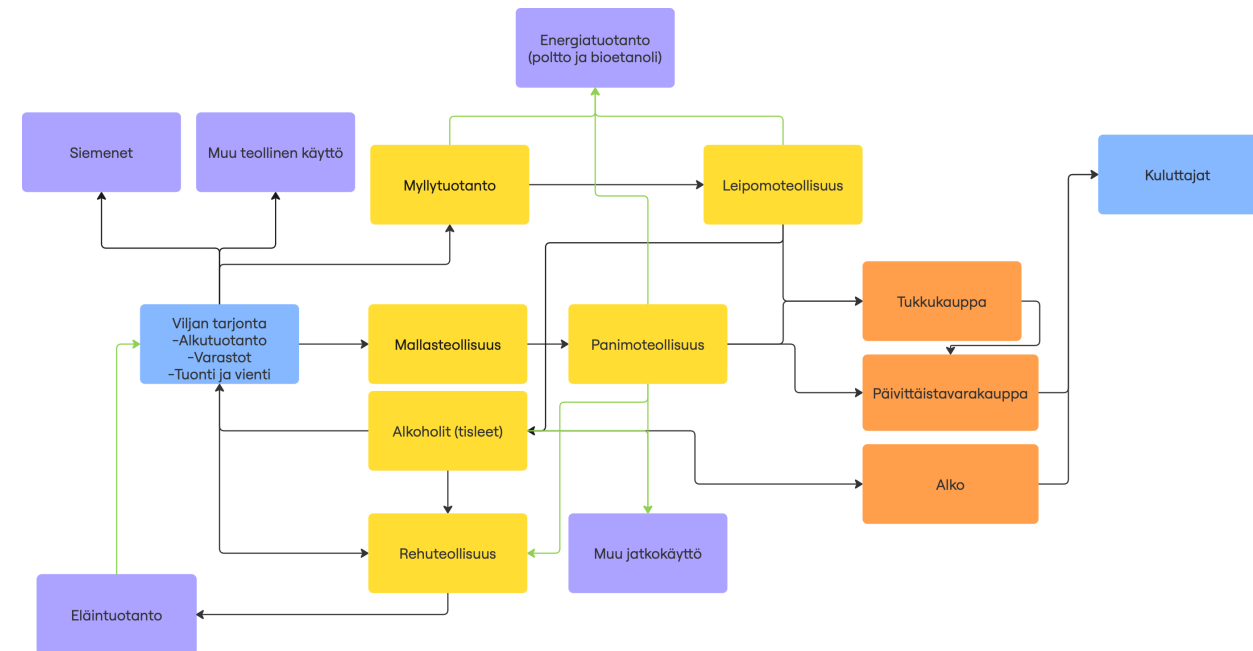

Havaintoja viljaketjusta

Mauri Yli-Liipola, PTT

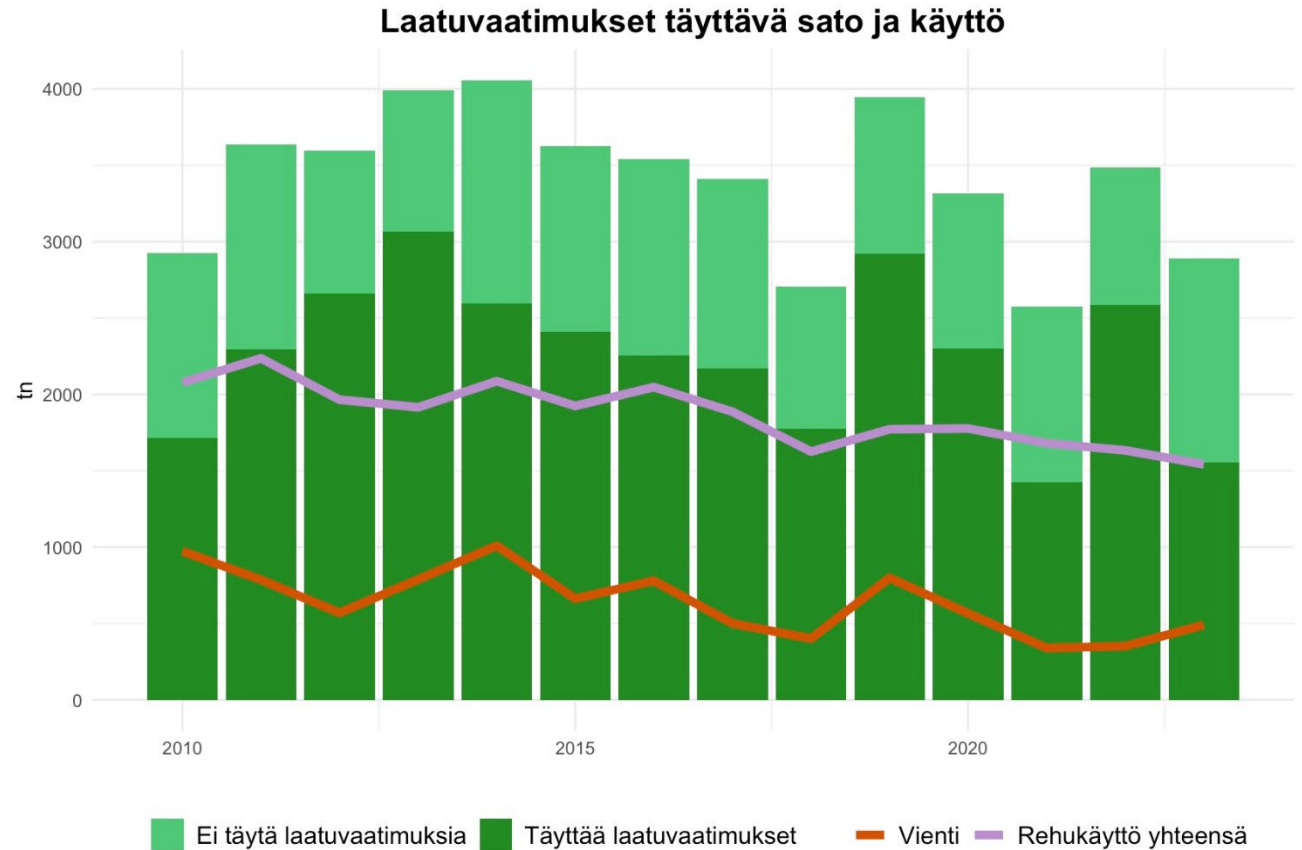
Viljaketjun hajanaisuus vaikeuttaa lisäarvon kasvattamista

- Vähäisempi vertikaalinen integraatio ketjun toimijoiden välillä
  - Tuottajien ja teollisuuden asema
  - Sopimustuotanto on usein vain kasvukauden mittaista
  - TKI-panostukset suhteessa heikompia ja vähemmän keskittyneitä
- Teollisuudella ei ole taloudellista vastuuta raaka-ainevirran hallinnasta
  - CAP-tukien merkitys ylläpitää edullisen kotimaisen raaka-aineen tarjontaa säilyttämällä peltoalaa

Viljaketju välittää shokit muihin ketjuihin

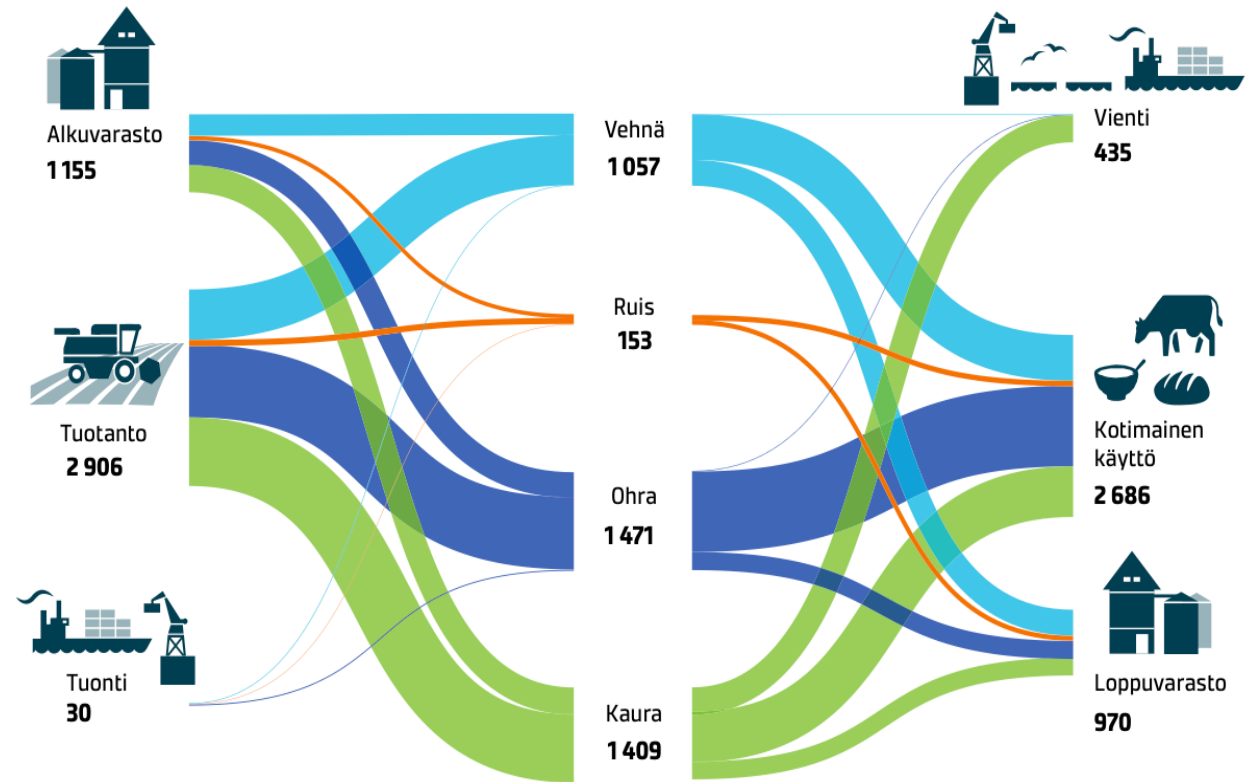
- Alkutuotannossa ja teollisuudessa itsenäisiä toimijoita
  - Paljon pieniä ja sivutoimisia tiloja
  - Yrityskohtaiset riskit hajautettu
- Isot ammattimaiset tilat tuottavat suurimman osan markkinoille tulevasta raaka-aineesta
- Tuotannon ohjaus
  - Rehuntuotanto sopeutuu vähenevään kysyntään ja erityisesti kaura kasvavaan kysyntään
  - Rehukäyttö on suurin laatupuskuri

Lähde: Luke ja PTT

Maltillinen kysynnän kasvu kohdistuu elintarvikekäyttöön

- Viljatuotteet ovat hyvin jalostettuja
  - Jyväviennillä parannetaan viljatasetta
  - Jalosteiden viennillä parannetaan tehokkaammin kauppatasetta
    - Voitonjako haasteellista
- Lisäarvomarkkina elintarvikekäytön puolelta erityisesti kustomoiduissa prosesseissa
  - Pienten toimijoiden mahdollisuus erottua
  - Isot toimijat eivät ole täysin korvaamattomia päivittäistavarakaupassa

Viljatasearvio 2023/2024. Lähde: Luonnonvarakeskus. Maa- ja elintarviketalouden suhdannekatsaus 2024.

Mikä ketjussa toimii, mitä keskeinen ongelma?

	Maito	Liha	Vilja
Mikä ketjussa toimii?	Lisäarvotuotemarkkinat olemassa	Vertikaalisen integraation ohjaus toimii: ohjataan tuotantoa kysyntää vastaavasti	Riskin hajautus ja kotimaisen raaka-aineen saatavuus
Mitä pitäisi parantaa? / Keskeiset ongelmat	Jäykät rakenteet hidastavat tuottavuuskehitystä, rakennekehitys hidasta ja kallista	Kotimarkkinakeskeisyys Heikot kasvunäkymät, vientitoiminnan kehittymättömyys	Vertikaalisen integraation puute

Kommentti- puheenvuorot

Vanhempi ekonomisti *Lasse Pöyry*,
Kilpailu- ja kuluttajavirasto

Maatalousyrittäjä *Juha Savela*,
Savelan Tila Oy

Hankintapäällikkö *Minna Oravuo*,
Raisio Oyj

Päivittäistavarakaupan johtaja
Sampo Päällysaho, SOK

Elintarvikemarkkinavaltuutettu
Jarno Sukanen,
Elintarvikemarkkinavaltuutetun
toimisto